

UDC 159;316.621
DOI: 10.52534/msu-pp.6(1).2020.190-196

Inessa M. Vizniuk*

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
21001, 32 Ostrozkyi Str., Vinnytsia, Ukraine

Personal Alienation as a Factor in the Occurrence of Hypochondriac Disorders in the Elderly

Article's History:

Received: 13.02.2020

Revised: 15.03.2020

Accepted: 16.04.2020

Suggested Citation:

Vizniuk, I.M. (2020). Personal alienation as a factor in the occurrence of hypochondriac disorders in the elderly. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Pedagogy and Psychology"*, 6(1), 190-196.

Abstract. The relevance of the article is conditioned upon socio-cultural factors, in particular the problem of demographic ageing of the population, as a result of which there is a need for new research on the specific features of the physical and mental state of health of elderly people in order to develop an appropriate level of assistance to them based on causal relationships. The purpose of the scientific article is a theoretical analysis of personal alienation as one of the factors in the occurrence of hypochondriac disorders in the elderly. The study of the chosen problem allowed applying general research methods, namely system analysis, synthesis, generalisation and systematisation. The article provides a theoretical analysis of the problem of personal alienation as a factor in the occurrence of hypochondriac disorders in the elderly. The article reveals the specific features of experiencing personal alienation in the elderly, its socio-psychological characteristics and causes of development. It was found out that the phenomenon of alienation in older people is based on the emotional and personal aspects, as a result of which the probability of hypochondriac disorders increases. A theoretical justification of the semantic load of the concept of hypochondriac disorders is given, the attributes of their occurrence and development in old age are considered, including the types of the most common diseases, such as cardiovascular diseases, from the list of hypochondriac disorders. Among the main manifestations of hypochondria in the elderly, increased anxiety, depression, apathy, lack of trust, sentimentality, frustration, despondency, fear of the future, bad mood, etc. were found. The obtained results of the study provide an exhaustive analysis of the chosen problem, which is the scientific value of the work and also become the theoretical basis for the development of further practical methods for preventing the appearance of hypochondriac disorders in the elderly

Keywords: social isolation, alienation, hypochondria, the elderly, ageing, personality

*Corresponding author

Інесса Миколаївна Візнюк

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
21001, вул. Острозького, 32, м. Вінниця, Україна

Особистісне відчуження як фактор виникнення іпохондричних розладів у людей похилого віку

Анотація. Актуальність статті зумовлена соціокультурними чинниками, зокрема проблемою демографічного старіння населення, внаслідок чого виникає потреба в нових дослідженнях специфіки фізичного й психічного стану здоров'я людей похилого віку задля формування належного рівня надання їм допомоги на основі причинно-наслідкового зв'язку. Метою наукової статті є теоретичний аналіз особистісного відчуження як одного з чинників виникнення іпохондричних розладів літніх людей. Вивчення обраної проблематики уможливило застосування загальнонаукових методів дослідження, а саме системного аналізу, синтезу, узагальнення та систематизації. У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми особистісного відчуження як чинника виникнення іпохондричних розладів у людей похилого віку. Розкрито специфіку й особливості переживання особистісного відчуження в похилому віковому періоді, його соціально-психологічні характеристики та причини розвитку. З'ясовано, що феномен відчуження в літніх людей базується на емоційно-особистісному аспекті, внаслідок чого зростає ймовірність появи іпохондричних розладів. Надано теоретичне обґрунтування смислового навантаження поняття іпохондричних розладів, розглянуто атрибути їхнього виникнення та розвитку в похилому віці, а також типи найчастіших захворювань, таких як серцево-судинні хвороби, з переліку іпохондричних розладів. Серед основних проявів іпохондрії людей похилого віку виявлено підвищену тривожність, пригніченість, апатичність, відсутність довіри, сентиментальність, засмученість, понурість, страх перед майбутнім, поганий настрій тощо. Отримані результати дослідження надають вичерпний аналіз обраної проблематики, що й становить наукову цінність роботи, а також стають теоретичною базою для формування подальших практичних методів запобігання появи іпохондричних розладів у людей похилого віку

Ключові слова: соціальна ізоляція, відчуженість, іпохондрія, літні люди, старіння, особистість

Постановка проблеми

У сучасних психологічних і соціальних дискурсах все частіше виявляється інтерес до такого вікового етапу як старіння. Насамперед такі зацікавлення спричинені демографічними змінами в сучасному світі, що виражаються в збільшенні відсоткової частки населення похилого віку. Відтак на стикові медичної та психологічної наукових сфер своє відображення знаходить проблематика нового рівня – іпохондричні розлади, які одночасно мають фізіологічні та психологічні прояви й дуже часто трапляються серед людей похилого віку.

Ознаки такого стану психіки людини, як іпохондрія, були описані ще в II столітті до нашої ери. Нині цей стан характеризується як астено-іпохондричний синдром, що відрізняється болісно перебільшеним побоюванням людини за стан власного здоров'я і життя, що так часто властиво літнім людям. Як відомо, до основних критеріїв загального здоров'я, за визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), відносять структурне і функціональне збереження органів і систем, значну пристосованість організму до змін соціального оточення, збереження оптимального самопочуття [1]. Натомість іпохондричний розлад – один з найбільш малодосліджених психопатологічних феноменів, основна ознака якого полягає в надмірній зосередженості на власних психосоматичних відчуттях.

Надмірна сконцентрованість і включеність у власні психосоматичні переживання виникає внаслідок низки соціально-психологічних феноменів. Одним із таких феноменів є особистісне відчуження – процес поступового зменшення, або ж руйнування соціально-психологічних контактів між особистістю й соціальним оточенням. З огляду на вищезазначене, оскільки в наукових джерелах особистісне відчуження як чинник виникнення іпохондричних розладів у людей похилого віку, майже не досліджувалося, доцільним буде здійснити теоретичний аналіз цього феномену.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій

Поняття особистісного відчуження є одним із центральних понять соціального тлумачення людини. Як підтвердження цієї тези можна навести досвід XVIII–XIX ст., де нерівність індивідів та їхня неоднаковість досягли такого ступеня розповсюдження, що загрожували взагалі зруйнувати взаєморозуміння різних класів і верств суспільства та соціальну комунікацію, як поняття [2–4]. Хоч і на сучасному етапі розвитку суспільства різниця між різними категоріями населення майже не помітна, проблема особистісного відчуження знову виходить на передній план. Поняття особистісного відчуження з'явилося та активно вивчалось вже протягом тривалого

часу, в процесі аналізу теоретичною базою були дослідження в річці філософії: Т. Гоббс [5], Ж.-Ж. Руссо [6], Л. Фейєрбах [7]; соціології: Е. Дюркгейм [8], Г. Маркузе [9] та власне психології: Е. Фромм [10], Д. Леонтьєв [11], С. Мадді [12]. Концептуальні основи розвитку іпохондричного захворювання відображені в працях таких вчених як Н.Н. Іванець, Р.А. Шестакова, Є.М. Гончарова, Є.А. Антропова [13], Т.І. Андрєєва, М.А. Лінкулкіна [14], Дж. Менг, С. Гао, С. Тан, Х. Ван, З. Тао [15] тощо.

Для всебічного аналізу людей похилого віку та проблематики цього періоду значна увага приділялась дослідженням українських і закордонних спеціалістів, які розробляли цю проблему в різних контекстах. Психологічні особливості осіб похилого віку в контексті проблем закономірностей і періодизації психічного розвитку особистості досліджували Л. Анциферова [16], О. Лідерс [17] та ін.; соціальні проблеми старіння та старості ґрунтовно розглядаються в роботах В.Г. Подорожного [18], Е.І. Холостової [19]; соціально-психологічні контакти в похилому віці, зокрема в сім'ї досліджували О. Коваленко [20], Т.В. Смірнова [21] тощо.

Мета статті

Теоретично проаналізувати проблему особистісного відчуження як чинника виникнення іпохондричних розладів у людей похилого віку.

Результати дослідження

Варто розпочати з того, що термін «відчуження» в роботах психологів використовується досить рідко, однак водночас, не дивлячись на чисельність описової термінології різних психологічних явищ, проблематика відчуження присутня чи не у всіх основних концепціях і підходах до вивчення психіки [22]. Так, М. Сімен розглядав окремі аспекти відчуження, зокрема такий аспект як «безсилля», дослідник відносив до відчуття неможливості людини вплинути на своє соціальне середовище; а «втрата сенсу» вважав почуттям того, що для досягнення важливих цілей потрібні недосяжні для особистості засоби; «ізолюваність», на думку вченого, виникає тоді, коли люди відчувають себе відокремленими від домінуючих у суспільстві цінностей; водночас «самоусунення» говорить про нездатність зайнятися тією діяльністю, яка приносила б психологічне задоволення [23]. Соціальний контекст відчуження, як правило, визначається як стан розриву між індивідом і навколишнім середовищем, й має значущі негативні наслідки, включаючи соціальну ізоляцію, соціальне або культурне відчуження, відчуття відчаю і безнадійність, стан стресу або тривоги [24]. Основною якістю відчуження є відокремлення або дистанціювання між 2 або більше сутностями,

що супроводжується вищеназваними негативними станами. Соціальне відчуження є віддаленням від інших людей і від'єднанням від культурних норм та цінностей [25]. Досить часто відчуження тлумачать як ступінь, який демонструє, наскільки людина відчуває себе безсилою в досягненні тієї ролі, яку вона визначає пріоритетною відносно актуальних життєвих цілей [23; 24]. Всі перелічені вище переживання та стани призводять до концентрації людини на собі, своєму внутрішньому світі, звертанні уваги на свої проблеми, а оскільки проблеми пов'язані із здоров'ям у похилому віці є чи не найбільш значимими, їм приділяється особлива увага, що може сприяти виникненню іпохондричних розладів у літніх людей. Відтак на основі зазначених аспектів у роботі особистісне відчуження людей похилого віку визначатимемо як складний процес поступового руйнування (зменшення) соціально-психологічних контактів між особистістю та соціальним оточенням, пов'язаний з виходом на пенсію, який полягає у виставленні обмежень власним ресурсам (особливо тим, які пов'язані зі здоров'ям), та супроводжується негативними переживаннями невідповідності соціальним нормам і стандартам. Особливо значимим в ситуації людей похилого віку є емоційно-особистісний аспект поняття відчуження: характеристика взаємовідношень людини й суспільства, відображення почуття безсилля, абсурдності, безглуздя дійсності та й самого існування, самотність і взаємне відчуження з іншими людьми, відчуття втрати автентичності особистості [22]. Емоційно-особистісний аспект поняття особистісного відчуження включає в себе і увагу та піклування про власне здоров'я, яке з огляду на вікові особливості вже є не таким міцним. У такій ситуації особливо зростає ризик виникнення іпохондричних розладів.

У сфері психології дослідники під іпохондричними розладами зазвичай розуміють розлади, які обумовлені пригніченістю настрою та підвищеною акцентуацією уваги до власного фізичного здоров'я, що усвідомлюється людиною як наявність невиліковного захворювання. Іпохондричні навіювання зазвичай локалізуються навколо серцево-судинних хвороб, органів статеві системи, шлунково-кишкового тракту та головного мозку. Механізм розвитку таких навіювань пов'язаний з особливістю когнітивних процесів панічно інтерпретувати імпульси від внутрішніх органів [26]. У похилому віці таких імпульсів, з огляду на вікові особливості стає все більше, а оскільки адаптаційні ресурси особистості знижені, зменшується критичність оцінки означених імпульсів. Критеріями іпохондричного розладу згідно з МКБ-10 є (рис. 1):

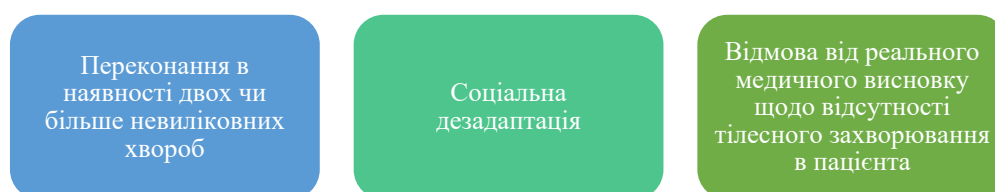

Рисунок 1. Критеріальна структура іпохондричного розладу згідно з МКБ-10

Відповідно до рисунку 1 бачимо, що до критеріальної структури іпохондричного розладу входять переконання в наявності двох чи більше невиліковних хвороб (переконання пацієнта в своїй хворобі має тривати не менше півроку, водночас хвороб в уяві пацієнта може бути декілька, але висловлюватися він має хоча б про одну); соціальна дезадаптація (постійні страждання та переживання людини про наявність невиліковної хвороби, що заважають їй у повсякденному житті, пошуки обстеження і лікування порушують звичний уклад життя людини, заважають їй інтегруватися в суспільство, псують сімейні відносини тощо, що лише сприяє посиленню особистісного відчуження); відмова від реального медичного висновку щодо відсутності тілесного захворювання в пацієнта (навіть якщо спочатку пацієнт визнає висновок лікаря про відсутність тілесного захворювання, то лише ненадовго, вже через декілька тижнів він стає знову стурбований своїм самопочуттям і починає вимагати нового медичного обстеження). Означені вище критерії можуть бути спричинені наявністю та розвитком особистісного відчуження.

Як описують дослідники К.Г. Гетц, Т.А. Чмура та Д. Ланська [27], вперше про іпохондричний розлад у своїх наукових надбаннях згадують такі науковці як Дж. Бьорд, Дж. Шарко та Ф. Раймонд. Вони зазначають, що лікування іпохондричних розладів має бути комплексним з урахуванням етіології та патогенетичних механізмів

в їхньому розвитку [27]. Іпохондрія асоціюється зі «страхом захворіти» однією або ж кількома хворобами, що є особливо актуальним у похилому віці. Іпохондрія вважається неправильним тлумаченням людиною власних симптомів хвороби, що дуже часто можна зустріти серед людей похилого віку, які внаслідок зниженої соціальної активності, особливо зосереджені на власному здоров'ї. Людина, зазвичай, вірить у власну інтерпретацію, навіть після медичного обстеження й спростування придуманого нею діагнозу. Іпохондрична хвороба знаходиться на межі нормального переживання за оптимального функціонування організму й гіпервідповідальності за своє здоров'я. Поведінкові симптоми іпохондрії характеризуються тривожністю за своє здоров'я, що призводить до змін поведінкової моделі пацієнта. У деяких випадках хвороба стає причиною соціальної ізоляції та значних труднощів у житті хворого, тобто починається зворотна дія, коли вже іпохондричний розлад сприяє посиленню соціальної ізоляції та особистісного відчуження. Схильність до постійного обговорення своїх уявних захворювань і повне поринання в турботу про свій стан призводить до того, що іпохондриків починають оминати колеги по роботі, друзі й навіть члени сім'ї, що лише посилює особистісне відчуження. У процесі життєдіяльності іпохондрія характеризує поведінку людини в умовах навколишнього середовища. Серед основних її проявів є (рис. 2):

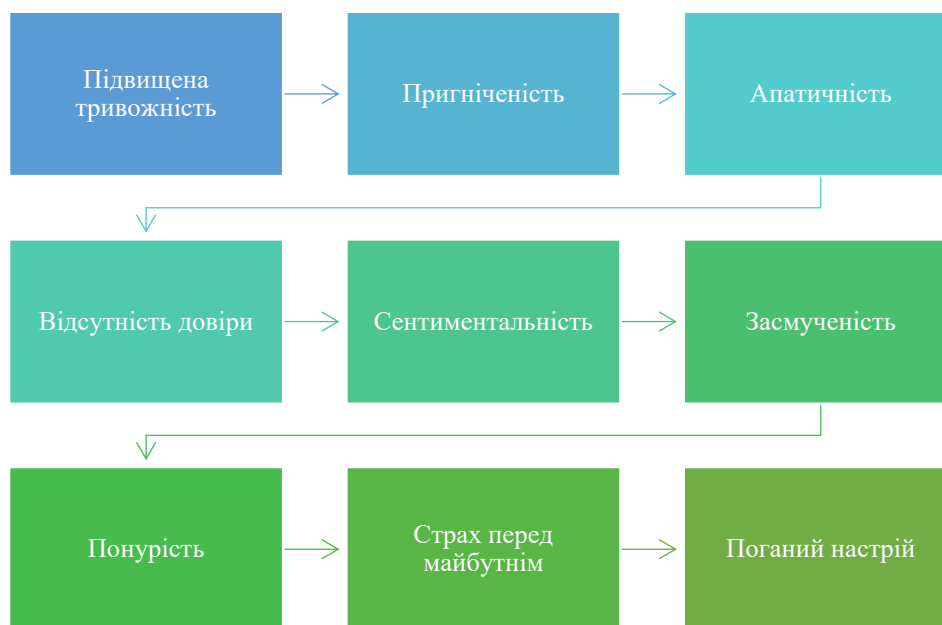

Рисунок 2. Основні прояви іпохондрії в людей похилого віку

Емпіричні показники поняття відчуження представлені у вигляді низки суб'єктивних феноменів: незадоволеність життям загалом або його окремими сферами, переживання безсилля, аномія, нігілізм або цинізм щодо суспільних цінностей, переживання ізоляції, відчуття втрати сенсу. У своїй сукупності вказані феномени можуть спричинювати виникнення іпохондричних розладів. Однак досить часто в наукових розвідках поняття

відчуження розглядають крізь призму лише одного з вказаних феноменів, такого як «втрата сенсу життя». Це поняття дає змогу пояснити спектр когнітивних, емоційних і поведінкових феноменів, традиційно пов'язаних з відчуженням. Зокрема окремі аспекти обраного феномену розглядалися у роботах А. Леонтьєва [28], С. Рубінштейна [29] та їхніх послідовників [11].

Звертаючись до психодинамічних психологічних

підходів і теорії, доцільно вказати, що вони інакше підходили до тлумачення особистого відчуження. Так, З. Фройд пов'язував феномен відчуження з патологічним розвитком особистості, для якої соціальна культура є чимось далеким, ворожим її природному середовищу Самовідчуження, за З. Фройдом, веде або до невротичної втрати свого власного я – деперсоналізації, або до втрати почуття реальності навколишнього світу – де-реалізації [30]. Неофрейдизм вважає джерелом відчуження та самовідчуження людини міжособистісні відносини, соціально-психологічні явища. В основі означеної психодинамічної моделі іпохондричного захворювання лежить дія механізмів психологічного захисту, що пригнічують агресивні настрої і трансформують їх у власні соматичні симптоми. Таким хворим властиві егоцентричні наміри, обмежений емпатійний потенціал і слабка зацікавленість потребами щодо інших. Вони зазвичай вважають себе розчарованими, ображеними, покинутими, малокомунікативними, залежними від часових проміжків минулого (дуже часто в розмовах літніх людей можна зустріти фрази «А ось раніше...», «А в мій час...» тощо), відштовхуючи від себе оточення. Симптом перетворюється на скаргу та символічно нехтується лікарем як нарікання чи докори невідповідності в житті людини. Можлива також дія інших психотравмуючих механізмів: підвищена заклопотаність тим, що відбувається у своєму організмі, яка, як наслідок, стає захистом від низької самооцінки, сприйняття своєї малоцінності, що часто можуть переживати люди з виходом на пенсію, коли втрачають роботу – основне джерело доходу. Соматичне страждання стає символічним засобом спокутування власної провини та непотрібності, заслуженим покаранням, яке виникає внаслідок особистісного відчуження, яке переживає людина похилого віку.

Зазвичай у переліку іпохондричних розладів найчастіше можна зустріти серцево-судинні захворювання (ССЗ). Аналіз наукових джерел і досліджень дає змогу стверджувати, що гіпертонія сприяє таким чинникам: пригнічена агресивність, внутрішньоособистісні конфлікти; хронічне напружене очікування; нереалізований конфлікт; психологічне успадкування; відчуття провини; психологічна відмова від майбутнього, втрата віри й оптимізму, високий рівень тривожності та мотивації досягнення. Ішемічна хвороба серця спричиняється толерантністю і безпечністю до симптомів захворювання; дією сильного емоційного подразника; постійним страхом, напруженням, агресивністю, відчуттям виснаженості; напруженим життєвим ритмом, прагненням до успіху, соціальної значущості; одержимістю манією успіху та кар'єрного зросту. До причин порушення серцевого ритму можна віднести ситуативні конфлікти; внутрішнє перенапруження, придушення потреб. Кардіоневрозу сприяють надмірна залежність від батьків; психологічні травми дитинства, депресивно-симбіотичні фантазії; самозахист у формі іпохондричного настрою. У

хворих на ССЗ, порівнюючи зі здоровими особами, значно вищий рівень депресії; значно нижчий рівень психологічної стійкості; неадекватне завищення соціальної значущості хвороби в таких сферах: матеріальні збитки, обмеження задоволень, формування відчуття непотрібності, обмеження відчуття сили та енергії, погіршення відношення до хворого в сім'ї [26]. Основними ознаками відчуження у світосприйнятті сучасної людини визнаються: відчуття безсилля перед долею; розуміння відсутності сенсу існування, неможливості досягти якими-небудь діями очікуваний результат; сприйняття навколишнього середовища як світу, де не виконуються взаємні соціальні зобов'язання, зруйнована інституціалізована культура; відчуття самотності та виключності людини з наявних соціальних зв'язків; відчуття втрати «справжнього Я», самовідчуження [22].

Опираючись на вищезазначене, можна стверджувати, що вагомим чинником іпохондричних розладів вважаються соціальні негаразди, другою за важливістю причиною виникнення іпохондричних розладів є емоційний дискомфорт у сім'ї та сімейні стреси: несприятливі стосунки з близькими, скрутне матеріальне становище, відсутність надійної опори, розлучення, смерть близької чи рідної людини, що особливо часто трапляється в похилому віці.

Висновки

Отже, під час дослідження обраної проблематики було з'ясовано, що особистісне відчуження має низку аспектів, які впливають на життя людини похилого віку. Зокрема відповідно до проаналізованих праць було виокремлено такі аспекти, як безсилля, втрата сенсу, ізольованість, самоусунення тощо. Визначено, що соціальна нерівність, індивідуально-психологічні особливості індивідів, соціальна ізоляція та відсутність контактів з іншими людьми можуть стимулювати виникнення іпохондричних розладів у людей похилого віку. Обґрунтовано ключові характеристики відчуженої людини: почуття безсилля, відчуття того, що її власна доля вийшла з-під контролю й визначається зовнішніми силами; відчуття безглуздості існування та неможливості досягти бажаного результату навіть внаслідок найбільшої активної діяльності. Підтверджено, що в процесі особистісного відчуження літня людина власноруч виставляє обмеження своїм можливостям через невідповідність соціальним стандартам і вимогам соціуму, що зі свого боку буде негативно переживатися особистістю на глибоко емоційному рівні й сприятиме виникненню іпохондричних розладів. Перспективи подальших досліджень полягають у напрацюванні практичної методики комунікації з літніми людьми з метою запобігання поширення феномену особистісного відчуження, що, зі свого боку, стане поштовхом до зменшення кількості хворих на іпохондрію осіб похилого віку.

Список використаних джерел

- [1] Статут (Конституція) Всесвітньої організації охорони здоров'я: офіц. текст від 22.07.1946 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_599#Text (дата звернення: 06.03.2020).
- [2] Nair N., Vohra N. The concept of alienation: Towards conceptual clarity. *International Journal of Organizational Analysis*. 2012. Vol. 20, No. 1. P. 25–50.
- [3] Kalekin-Fishman D., Langman L. Alienation: The critique that refuses to disappear. *Current Sociology*. 2015. Vol. 63, No. 6. P. 916–933.
- [4] Silver D. Alienation in a four factor world. *Journal for the Theory of Social Behaviour*. 2019. Vol. 49, No. 1. P. 84–105.
- [5] Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского. Москва: Мысль, 2001. 478 с.
- [6] Руссо Ж.Ж. Об общественном договоре. Трактаты. Москва: КАНОН-пресс, 1998. 416 с.
- [7] Фейербах Л. Сущность христианства. Москва: Юрайт, 2019. 307 с.
- [8] Дюркгейм Э. Самоубийство: социологический этюд. Москва: Мысль, 1994. 399 с.
- [9] Маркузе Г. Одномерный человек. Москва: RELF-book, 1994. 368 с.
- [10] Фромм Э. Революция надежды. Избавление от иллюзий. Москва: Айрис-Пресс, 2005. 352 с.
- [11] Осин Е.Н., Леонтьев Д.А. Смыслотрата и отчуждение. *Культурно-историческая психология*. 2007. Т. 3, № 4. С. 68–77.
- [12] Maddi S.R., Hoover M., Kobasa S.C. Alienation and exploratory behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1982. Vol. 42, No. 5. P. 884–890.
- [13] Non-delusional hypochondriac disorders in old age / N.N. Ivanets et al. *Zhurnal Nevrologii i Psihiatrii imeni S.S. Korsakova*. 2019. Vol. 119, No. 11. P. 109–115.
- [14] Ivanets N.N., Avdeeva T.I., Kinkulkina M.A. Hypochondriac symptoms in late-onset depression: The relationship between hypochondria and somatic state of patients. *Zhurnal Nevrologii i Psihiatrii imeni S.S. Korsakova*. 2013. Vol. 113, No. 8. P. 10–18.
- [15] Prevalence of hypochondriac symptoms among health science students in China: A systematic review and meta-analysis / J. Meng et al. *PLoS ONE*. 2019. Vol. 14, No. 9. Article number e0222663.
- [16] Анциферова Л.И. Развитие личности и проблемы геронтопсихологии. 2-е изд. Москва: Институт психологии РАН, 2006. 512 с.
- [17] Лидерс А.Г., Зеленская М.С. Роль эмпатии в супружеских отношениях: эмпирическое исследование. *Психологическая диагностика*. 2014. Вып. 4. С. 63–103.
- [18] Подорожний В.Г. Використання тренінгових технологій у подоланні особистісного відчуження у людей похилого віку. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. Т. 1, № 1. С. 173–177.
- [19] Холостова Е.И. Социальная работа с пожилыми людьми: учеб. пособ. 2-е изд. Москва: Дашков и К, 2003. 295 с.
- [20] Коваленко О.Г. Міжособистісне спілкування як компонент психічної діяльності у похилому віці. *Практична психологія та соціальна робота*. 2014. Вип. 2. С. 61–64.
- [21] Смирнова Т.В. Пожилые люди: стереотипный образ и социальная дистанция. *Социологические исследования*. 2008. Вып. 8. С. 49–55.
- [22] Зиновьева Д.М. Психология отчуждения: монография. Волгоград: ГОУ ВПО «ВАГС», 2005. 172 с.
- [23] Seeman M. On the meaning of alienation. *American Sociological Review*. 1959. Vol. 24, No. 6. P. 783–791.
- [24] Nicassio P.M. Psychosocial correlates of alienation: Study of a sample of Indochinese refugees. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 1983. Vol. 14, No. 3. P. 337–351.
- [25] Johnson M.P. Commitment: A conceptual structure and empirical application. *The Sociological Quarterly*. 1973. Vol. 14, No. 3. P. 395–406.
- [26] Волель Б.А., Серебрякова Е.В. Вялотекущая ипохондрическая шизофрения (аспекты типологии и течения). *Психиатрия*. 2006. Вып. 04–06(22–24). С. 16–23.
- [27] Goetz Ch.G., Chmura T.A., Lanska D. The history of 19th century neurology and the American Neurological Association. *Annals of Neurology*. 2003. Vol. 53, No. S4. P. S2–S26.
- [28] Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва: Политиздат, 1975. 304 с.
- [29] Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 712 с.
- [30] Фройд З. Історії хвороб: Дора. Чоловік-щур. Шребер. Київ: Комубук, 2019. 344 с.

References

- [1] Statute (Constitution) of the World Health Organization. (1946, July). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_599#Text.
- [2] Nair, N., & Vohra, N. (2012). The concept of alienation: Towards conceptual clarity. *International Journal of Organizational Analysis*, 20(1), 25-50.
- [3] Kalekin-Fishman, D., & Langman, L. (2015). Alienation: The critique that refuses to disappear. *Current Sociology*, 63(6), 916-933.
- [4] Silver, D. (2019). Alienation in a four factor world. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 49(1), 84-105.
- [5] Hobbes, Th. (2001). *Leviathan, or Matter, the form and power of the state, ecclesiastical and civil*. Moscow: Mysl.
- [6] Rousseau, J.J. (1998). *On the social contract. Treatises*. Moscow: KANON-press.
- [7] Feuerbach, L. (2019). *The essence of Christianity*. Moscow: Yurayt.
- [8] Durkheim, E. (1994). *Suicide: A study in sociology*. Moscow: Mysl.
- [9] Marcuse, H. (1994). *One-dimensional man*. Moscow: RELF-book.
- [10] Fromm, E. (2005). *A revolution of hope. Beyond the chains of illusion*. Moscow: Airis-Press.
- [11] Osin, E.N., & Leontyev, D.A. (2007). Sense loss and alienation. *Cultural-Historical Psychology*, 3(4), 68-77.
- [12] Maddi, S.R., Hoover, M., & Kobasa, S.C. (1982). Alienation and exploratory behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42(5), 884-890.
- [13] Ivanets, N.N., Shestakova, R.A., Goncharova, E.M., & Antropova, E.A. (2019). Non-delusional hypochondriac disorders in old age. *Zhurnal Nevrologii i Psikiatrii imeni S.S. Korsakova*, 119(11), 109-115.
- [14] Ivanets, N.N., Avdeeva, T.I., & Kinkulkina, M.A. (2013). Hypochondriac symptoms in late-onset depression: The relationship between hypochondria and somatic state of patients. *Zhurnal Nevrologii i Psikiatrii imeni S.S. Korsakova*, 113(8), 10-18.
- [15] Meng, J., Gao, C., Tang, C., Wang, H., & Tao, Z. (2019). Prevalence of hypochondriac symptoms among health science students in China: A systematic review and meta-analysis. *PLoS ONE*, 14(9), article number e0222663.
- [16] Antsiferova, L.I. (2006). *Personality development and problems of gerontopsychology* (2nd ed.). Moscow: Institute of Psychology of RAS.
- [17] Lidars, A.G., & Zelenskaya, M.S. (2014). The role of empathy in marital relationships: An empirical study. *Psikhologicheskaya Diagnostika*, 4, 63-103.
- [18] Podorozhnyi, V.H. (2019). Using of training techniques to tackle social isolation in the elderly. *Theory and Practice of Modern Psychology*, 1(1), 173-177.
- [19] Kholostova, E.I. (2003). *Social work with the elderly* (2nd ed.). Moscow: Dashkov i K.
- [20] Kovalenko, O.H. (2014). Interpersonal communication as a component of mental activity in old age. *Applied Psychology and Social Work*, 2, 61-64.
- [21] Smirnova, T.V. (2008). Elderly people: Stereotypical image and social distance. *Sociological Studies*, 8, 49-55.
- [22] Zinovyeva, D.M. (2005). *The psychology of alienation*. Volgograd: GOU VPO "VAGS".
- [23] Seeman, M. (1959). On the meaning of alienation. *American Sociological Review*, 24(6), 783-791.
- [24] Nicassio, P.M. (1983). Psychosocial correlates of alienation: Study of a sample of Indochinese refugees. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 14(3), 337-351.
- [25] Johnson, M.P. (1973). Commitment: A conceptual structure and empirical application. *The Sociological Quarterly*, 14(3), 395-406.
- [26] Volel, B.A., & Serebryakova, E.V. (2006). Slow hypochondriac schizophrenia (aspects of typology and course). *Psychiatry*, 04-06(22-24), 16-23.
- [27] Goetz, Ch.G., Chmura, T.A., & Lanska, D. (2003). The history of 19th century neurology and the American Neurological Association. *Annals of Neurology*, 53(S4), S2-S26.
- [28] Leontyev, A.N. (1975). *Activity. Consciousness. Personality*. Moscow: Politizdat.
- [29] Rubinshteyn, S.L. (2000). *Fundamentals of general psychology*. St. Petersburg: Piter.
- [30] Freud, Z. (2019). *Case histories: Dora. Rat Man. Schreber*. Kyiv: Komubuk.